

⇒ ОДЕРЖИМА. ⇐

ДРАМА

Лесі Українки.

— — —

I.

Берег понад озером Гадаринським. Далеко на горизонті тедве мріють човни коло берега і чорніє люд, що хмарою заліг далекий берег. Міріам, «одержима духом», в глибокій тузі блукає поміж камінням понад берегом, далі зіходить на шпиль скелі і дивить ся не на берег, а в глибиню пустелі, вона бачить там когось у далині.

Міріам. Він там, він все сидить, так нерухомо,
Як те каміння, що навколо нього.
Над ним, — мені здаєть ся, я те бачу, —
Нависли думи хмарою важкою,
От, от в них стрілять ясна блискавиця
І цілвй сьвіт осяє. Ох, коли-ж
Коли вона розібе темну хмару?
Хоч би мене убила блискавиця,
Я прагну, прагну, щоб вона злетіла,
Щоб хоч на мить чоло те просіяло.
Годівлю дав юрбі, тілам і душам,
Всім дав спокій, а сам у сій пустелі
Пасе думок отари нечисленні.
Нема їм впину, а йому спочинку...
Який він одинокий, Боже правий!
Не вже йому не можна помогти?
Не вже він завжди буде одинокий?
„Месія прийде в славі сьвіт судити“ —
Так сказано в пророцтві, більш нічого.
І, правда, й милосердя — все для сьвіта,
А для Месії що? Чи тільки слава?
„Війна і звада, смерть, недуги зникнуть,
Мир буде на землі і щастя в людях...“

А для Месії? — знову „слава в вишніх“?
 І тільки слава? О яка-ж то кара
 Месією, що сьвіт ратує, бути!
 Всім дати щастя і нещасним бути,
 Нещасним, так, бо вічно самотнім.
 Хто міг би вратувать його самого
 Від самотині, від страшної слави? *(Пригнічена рапто-*
вою втомою сідає під скелею і схиляється на камінь).

Чого-ж се я слідом за ним блукаю?
 Чого? Сама не знаю. Певне дух
 Мене сюди завів на певну згубу.
 Ну, щож! нехай! Мені тут гинуть краще,
 Ніж в иньшій місці. Я загину тут.
 Я вигостила погляд у пустині,
 Мов соколинний зір — все виглядала,
 Чи він хоч не подивить ся на мене?
 Не подивив ся і не обернув ся...
 Занадто вже буйна була надія!
 Чого-ж я сподівалась?... Я не знаю! *(Розхитуючись,*
як ті що голосять на гробі, співає стиха тужливу, сльозну
пісню, довго, без слів).

Про се співати можна, а сказати
 Слів не стає. *(Співає знов).*

Яка була юрба
 За ним, як він ходив по Галілеї.
 І кожний встиг торкнутися хоч одіж,
 Хоч край плаща Месії, тільки я
 Торкнутися не посміла, бо нічого
 Просити не мала в нього: ні здоровля,
 Ні страв на безхліб'ї. Я не знаю,
 Чого я йшла в юрбою... *(Співає знов).*

Він нікому
 Не відмовляв потіхи і поради.
 Кому що бракувало, він давав. *(Співає).*

А щож мені бракує? О Месіє,
 Ти може знаєш?! *(Незамітно для Міріям Месія*
наблизив ся до неї зза скелі надійшовши з пустині і схи-
лює ся над нею).

Месія. Знаю, Міріям!

Міріям *(жахнулася)*. Учителю!

Месія. Не бій ся, жінко, спокій

Я хочу дати тобі.

Міріям. О, я не хочу,

Не хочу я спокою!

Месія *(лагідно і разом суворо)*. Міріям,
 Се дух в тобі говорить. Чом не хочеш?
 Спокою прагне всякий.

- Мірія м. Але ти,
Учителю, покинув той спокій,
Що був у тебе в тихім Назареті.
- Месня. Ти дорівнятись хочеш...
- Мірія м. (з поривом). Ні, Месне,
Я не рівняю ся до тебе, ні!
Я знаю те, що я нещасна жінка.
- Месня. Так на щож ти зрікаєш ся спокою,
Єдиної потіхи всіх нещасних?
- Мірія м. (з раптовою одвагою). Бо ти його не маєш, сине Божий!
- Месня. Яке тобі до мене діло, жінко?
- Мірія м. (знищена, збентежена, закриває лице покривалом і повертаєть ся йти геть).
- Месня. Стій, Мірія м, скажи, ти в мене віриш?
- Мірія м. (не одкриває лиця). Я вірю, що ти Божий Син, Месня,
І всім, окрім мене, даси ратунок.
- Месня. Усім, крім тебе, жінко?
- Мірія м. Ти сказав.
- Месня. Я не сказав того.
- Мірія м. Та я те чула.
Прости, учителю, я мушу йти. (Відступає).
- Месня. Куди ти йдеш?
- Мірія м. Не знаю. Так, на безвість.
- Месня. Чого-ж ти йдеш?
- Мірія м. Бо мушу йти.
- Месня. На віщо?
- Мірія м. Ти знаєш. Ти — Месня! Я не знаю.
- Месня. Зостань ся тут.
- Мірія м. (мовчки спинаєть ся).
- Месня. Скажи мені, ти чула,
Що говорив я людям?
- Мірія м. Так, Месне.
- Месня. Ти прийняла мої слова?
- Мірія м. Ніколи
Я не забуду їх.
- Месня. І в слід їх підеш?
- Мірія м. Вони слідом за мною підуть всюди,
Волаючи: „Ти йдеш в неправу путь!“
І мов на жар пекучий наступати
Я буду на слова твої огнисті, —
Сліди мої від них криваві будуть.
- Месня. Уперта річ твоя, ти мов рабня,
Що знає волю пана і не слуха.
Таких рабів сувора кара жде.
- Мірія м. (падає навколішки). О горе! впала вже на мене кара,
І вже її ніхто не здійме з мене!

- Месня. У тебе мало віри. Як би ти
Хоч зерня віри мала...
- Міріям. О, я вірю,
Без краю вірю в тебе, Сине Божий,
Та я не вірю в себе! Я не вірю,
Щоб я могла твої слова прийняти.
- Месня. Таке смирення гірше від гордині.
- Міріям. О, сто раз гірше, я те добре знаю,
І з того розпач мій.
- Месня. Ти не наводь
Обмови зайвої на власну душу, —
Такою чорною вона не може бути.
- Міріям. О ні, Учителю, вона чорнійша,
Ніж хата-пустка, що після пожежі
Чорніє порожнечою. Вода
Твоїх речей цілюща та живуща,
Душі моєї вигоїть не може.
Вода боронить від огню живого,
Згорілу-ж хату дарма поливати.
- Месня. Та що тобі спалило душу, жівко?
- Міріям. Не знаю, чи ненависть, чи любов.
- Месня. Кого-ж ненавидиш ти?
- Міріям. Ворогів.
- Месня. Своїх?
- Міріям. Твоїх.
- Месня. Я їх казав любити.
- Міріям. А я люблю... не їх.
- Месня. Вони для тебе,
Як і для мене ближні.
- Міріям. Але я
Від них далека, наче від сьхідни.
- Месня. Вони не відають, що творять.
- Міріям. І сьхідна
Несьвідома, а всяк її розтонче,
Як стріне на шляху.
- Месня. Як би сьхідна,
Могла покинути свою отруту.
Вона була-б не гірша від голубки.
- Міріям. Але вона отрути не покине.
- Месня. Про царство боже на землі ти чула?
- Міріям. Та я-ж тепер ніде його не бачу.
- Месня. Ти дивишся й не бачиш, маловірна.
- Міріям. О, так, не бачу! Сьвітло твого духа
Мене сліпить. Чим ти мені яснійше,
Тим душі ворогів мені темнійші,
Тим менш сьхідна схожа до голубки.
Не маловірна я, занадто вірю,

- І віра та мене на вік погубить.
 Я вірю, що ти сьвітло, — і такого
 Ся темрява до себе не приймає?
 Я вірю, що ти слово — і такого
 Отой глухорожденний люд не чує?
 Їм може треба иньшого Месії?
 Їм може Сина Божого не досить?
 Месня. Вони сліпі, вони ще не прозріли,
 Самого слова мало їм для віри,
 Їм треба діла.
- Міріям. Ти творив дива!
 Месня. Творив дива ще тільки над водою;
 Сього не досить — треба крови.
- Міріям (з жахом). Крови?
 Чибі крови, вчителю?
- Месня. Моєї.
- Міріям. Хай їм вона на голову впаде!
 Месня. Не проклинай, вертаєть ся прокляття
 На того, хто сказав його.
- Міріям. Нехай!
 Я знаю се, проклята я на віки,
 Бо я любить не вмю ворогів.
 О, кожний тихий усьміх фарисея
 Для мене гірш від скорпіона злого.
 Мені брідка не так сама отрута,
 Як все оте гнучке, підступне тіло.
 Я вся тремчу, коли його побачу.
 В моїх очах я чую зброї полиск,
 В моїх речах я чую зброї брязкіт,
 Так я узброєна в свою ненависть,
 Як вартовий коло царської брами,
 Що радий вихопить на кожного свій меч,
 Хто тільки зле замислить на владаря.
- Месня. Чи ти й мене ненавидиш так, жінко?
- Міріям (з докором). Учителю!
- Месня. Ти може скажеш — любиш?
- Міріям. Ти се сказав.
- Месня. Я так сказав: хто мовить,
 Що любить Господа, а брата ненавидить,
 Неправда то.
- Міріям. Хиба-ж і той не любить,
 Хто душу віддає?
- Месня. Що значить, жінко,
 Віддати душу?
- Міріям. Значить — бути готовим
 Загинуть за любов.

- Месня. То се-ж би звалось —
Віддати тіло. В тім душі нема.
- Міріям. А хто покине батька, матір, браття,
Все рідне, любе, все, чим жив він досі,
Для иньшого — не вже і той не любить?
- Месня. Хто зрік ся всього, а себе не зрік ся,
Не любить той.
- Міріям. О Господи, якої
Ти жертви хочеш?
- Месня. Жертви я не хочу,
Любови тільки.
- Міріям. Мушу всіх любити?
- Месня. Так, всіх.
- Міріям. Всіх, крім тебе — се неможливо.
Але тебе і всіх — се понад силу.
Та за щож, за щож маю їх любити?
- Месня. Недовірки питають тільки „за що“?
- Міріям. О, як недовірки любити вміють!
Як поломить палка у них любов!
- Месня. А та любов, що я від тебе хочу,
Повинна бути як сонце, — всім сьвітити.
- Міріям. О, що мені робить? Не має сонця
В моїй душі. Ніч, ніч, понура ніч.
- Месня. Ще може зійде сонце і для тебе.
- Міріям (з раптовою надією). Учителю! Чи ти мені дозволиш
Пролити кров мою?
- Месня. За кого? За людей?
- Міріям. Ні, не за їх!
- Месня. То на що проливати
Даремне кров?
- Міріям. А може не даремне?
А може кровю викупить я зможу...
- Месня. Кров без любови викупить не може.
- Міріям. Як би ти хтів прийняти від мене викуп,
Щоб не лилась твоя сьвятая кров!
- Месня. Ти хочеш викупить мене?
- Міріям (потакує мовчки головою).
- Месня. Даремне!
- Міріям. Нехай даремне! Та позволь загинуть
Хоч не за тебе, то з тобою в куші!
- Месня. Ваалови дають даремні жертви,
Я-ж не приймаю їх.
- Міріям. Месня!
- Месня. Ні, для тебе
Я не Месня. Ти мене не знаєш. (Відходить. Міріям
зостаєть ся в пустині сама).

II.

Гетсманський сад. Дванадцять учеників сплять непробудним сном. Месія молить ся. Міріям низьком крадеть ся поїд садовим муром, стає в найглибшій тіні, звідки їй видно Месію в місячному світлі.

Месія *(до учеників)*. Спите? Не спіть! Моя душа сумна
До смерті... *(Ученики не озивають ся, сплять)*.

Міріям *(до себе)*. Боже! знов він одинокий,
Ще гірше, ніж в пустині! Сії люде
Твердійші від каміння... Он отам
Лежить той ученик, що — люде кажуть —
Учителю з усіх їх найдорожчий,
А спить він, як і всі — твердійше може,
Бо наймолодший... Я одна не сплю,
Я в купі з ним страждаю, тут же, поруч,
Та я німа як мур оцей, не видна
Як тая тінь, так, мов я не людина,
Так, наче в мене і душі нема...
Я приступлю до нього... *(Вихилляється трохи з тіни,
але знов ховається)*. Ні, не сьмію...

Він знову скаже, як тоді сказав:
„Яке тобі до мене діло, жінко?“
Щож я йому скажу? Моя душа
Тепер чорнійша. Я тепер не тільки
До ворогів його ненависть маю,
Але й до друзів. О, до сих ще більшу!
Ви, сонне кодрло! Сьвітло опівночі
Не будить вас? Вам заграва кривава
Очей лїнних не здола розплющить?
Бодай вам вічний сон наліг на груди
І зморою душив вас без кінця!
Мені сто раз від вас милїйші гади,
Бо в них таки либонь теплїйша кров. *(З відразою одвер-
тається від сонного товариства. Дивиться на Месію,
прислухається)*.

Про що він молить ся?
Месія *(в півголоса)*. Нехай мине
Ся чаша...

Міріям. Саваоф! чи й ся молитва
В сю ніч твого престола не досягне?
Вовкам дася ти на поталу сина?

Месія. Але хай буде так, як Ти бажаєш,
А не як я..

Міріям. Сам Вельзевул напевне
Почув би милосердя.

Месія *(до учеників)*. Ви спите?
Не спіть! моя душа сумна до смерті!

Міріям. Каміння у пустині відкликалось
Потрійною луною, але сї

Не обізвуть ся, ні, дарма надія!
 Я обізвусь... Який злий дух тримає
 Мої слова? Учителю! Єдиний!
 О, сьвітичу моїх очей! Не вже ти
 Не бачиш, як я гину тут від туги,
 Від болю, від тривоги? І нічим,
 Нічим потішити тебе не можу!
 ...Я обізвусь... Ні, голосу не стане.
 Коли-ж і стане, дико забренить,
 Немов шакала голос о півночі,
 Бо туга стїснула за серце... Я не можу,
 Не можу бачити сього! Прощай!...
 Ох, Міріям, ти проклята від Бога! (*Так само незаметно*
для Месії, але швидко вибігає з саду).

III.

На Голготі. Ніч. Три хрести з розбитими, вже мертвими. Віддалік варта, інших людей нема, тільки Міріям сама під хрестом Месії.

Міріям. Він їм простив. Він їм усім простив.
 Вони те чули і на віки вічні
 Його слова потїхою їм будуть.
 А тільки я непростена zostалась,
 Бо я не можу їм простити за нього.
 Я всіх і все ненавижу за нього,
 І ворогів, і друзів, і юрбу,
 Отой народ безглуздий, що кричав:
 „Розни його, розни!“ і той закон
 Людський, що допустив невинно згнвуть,
 І той закон небесний, що за гріх
 Безумних поколінняв вимагає
 Страждання, крови й смерти соромної
 Того, хто всіх любив і всім прощав.
 Умер він, зраджений землею й небом,
 Як завжди одинокий. А тепер
 Я тут сижу, як завжди одинока,
 Даремні сльози ллю і проклинаю
 Все те, що він любив, і з кожним словом
 Все більш надію трачу на ратунок.
 І вічно, вічно буду одинока,
 На сьому і на тому сьвіті. Так,
 Ніколи не скінчить ся темна туга
 І вічно буде жаль палити серце.
 Тут завтра прийдуть ті прихильні друзі,
 Що тричі одрікали ся від нього,
 І та родина, що віколи в ньому
 Не бачила пророка; прийдуть, здіймуть
 Його з хреста, — бо вже-ж він не живий

І більше мучитись за них не може —
 Покроплять млявими сльозами й лагідно
 Сновють у хусти, понесуть покірно,
 Під наглядом ворожих вояків,
 Сховають у печері й розійдуться.
 А може потім зійдуться до купи
 Тепленьким словом згадувать про того,
 Про кого за життя так мало дбали!

Ох, як би я тепер хотіла кинуть
 Отрутними словами їм в обличчя,
 Немов гарячим приском! Хай би очи
 Їм випекло, ті очи бозсоромні,
 Що сміли тут дивитися на муку
 Того, чийого всі не варт мизинця!

Я знаю, що як би з'явилась я,
 Ненавистю спотворена в обличчі,
 Вони жажнулись би і запитали:
 „Яке тобі до всіх нас діло, жінко?“
 І я на те... що я на те сказала-б?
 Я-б мусіла мовчати, бо ненависть
 Не має голосу на помилках того,
 Хто всіх любив і всім прощав... Ой, горе!
 В той час, як всі громадою зберуться
 Згадать того, кого я так любила,
 Я буду всім чужа і одинока,
 Непризнана ніким, бо сам Месія
 Не признавав мене... О, Сине Божий!
 Нехай в моїм житті все, все неправда,
 Та вірь мені, що я тебе любила.
 Чи ти гадав, — я не зреклась себе?
 Зреклась! я прокляла себе і душу,
 Ту душу, що не хотів прийняти Месія
 Собі на жертву. Деж ще більше горе,
 Як не могли віддати за друга душу?... *(Темрява огор-
 тає все більше гору і хрест і жінку під хрестом).*

IV.

Майдан в Єрусалимі. Перебігають люди, оглядаючись боязко, часом сходяться
 малими гуртами і нищечком, шпарко перемовляють по кілька слів, потім знов
 розходяться. Міріям повагом переходить майдан. На зустріч їй Йоганна, одна
 з прихильниць Месії.

Йоганна *(до Міріам)*. Мир, сестро, й радість!

Міріям.

Радости і миру

Не знаю я так само, як тебе.

Йоганна. Прости, що зачінаю незнайому,

Але-ж у нас така весела звістка.

- Міріяж. Що то мене обходить?
Йоганна. Всіх обходять!
Месня наш воскрес!
- Міріяж (*голосно*). Воскрес? Месня?!
Йоганна. На Бога, сестро, тихше! ще почує
Хто з люду й донесе Сінедріону.
- Міріяж. Ви боїтесь, коли-б вам за Месю
Кров не пролити так, як він за вас
Пролив свою?
- Йоганна. Проллєм, як буде треба, —
Тепер не час.
- Міріяж. Ти, жінко, чим торгуєш?
Йоганна. Сказала-б я, питання не до речі.
Міріяж. А ти не знаєш, де тепер Месня?
На небі певне?
- Йоганна. Кажуть, на землі,
Між людом ходить.
- Міріяж. Отже в вас надія,
Що є кому і в-друге кров пролить,
Як прийде знову час! (*Гірко сьмієть ся*). А я не вірю,
Щоб він воскрес, бо ви того не варті!
- Йоганна. Він не вважав, чи вартий хто, чи ні.
Міріяж. Се правда! він ніколи не вважав
На те, що з вас ніхто його не вартий.
І все таки не вірю, що воскрес він.
- Йоганна. Але-ж він сам пророкував про те!
Міріяж. Для сеї самої юрби воскреснуть?
На се либонь не стало-б і Месні!
- Йоганна. Здаєть ся, помилилась я, бо ти,
Як бачу, не прихильниця його.
- Міріяж. Прихильних мав він досить і без мене.
Йоганна (*зо страхом ховаєть ся в поблизький гурток*).
Міріяж (*йї у слід*). Не бійсь! не розкажу Сінедріону,
Бо він для мене не милійш, ніж ти.
Хиба однаково ненависний... (*Близько проходить ста-
рий Галїлеянин, Міріяж звертаєть ся до нього*).
- Що, батьку,
Чи правду кажуть, що воскрес Месня?
- Старий. Так правда, як і те, що він пролив
За всіх нас кров свою сьвяту, невинну.
- Міріяж. Він не за всіх пролив. Не правда, значить.
- Старий. Як не за всіх?
- Міріяж. За мене він ні краплі
Не проливав.
- Старий. А, ти не віриш в нього... (*Хоче й собі схо-
ватись у гуртї*).

- Міріям. Я вірю в нього! (*Старий спиняється*). Вірю більш як ти,
Більш як усі ви.
- Старий. То приходь сьогодні
До нас на збір.
- Міріям (*з відразою*). Щоб я до вас прийшла?!
Ховати ся по норах в купі з вами?
Мені при вас нема чого робити,
У мене на чолі немає плями!
- Старий. А в кого-ж є?
- Міріям. У вас, у всіх у вас!
Усі ви допустили, щоб Месня
Кривавий викуп дав за ваші душі.
І вам прийняти його було не тяжко?
Віддячились ви, правда, хто сльозою,
Хто щирою до ворогів любовою...
- Старий. Він сам казав нам ворогів любити.
- Міріям. А ви й зрадили! так вам безпечнійше:
Душа вратована тай тіло не загине!
- Старий (*з острахом*). Хто ти така?
- Міріям. Я? Одержима духом!
- Старий. Благай, Месню, щоб сцілив тебе
І визволив від того злого духа
Святою силою своєї крові й тіла.
- Міріям. Щоб визволив мене ціною крові?
Своєї крові? Та не вже ти, дїду,
Гадаєш, ніби я себе цїную
Дорожчою, ніж чиста кров його?
Так слухай же: чи в огняній геєнні,
Чи в темряві без краю доведеть ся
Мені на вік віків з душею пробувати,
Та радощі мої не зруйнує
Сам князь темноти. радощі від того,
Що на мені не важить кров Месні,
Що він її за мене не пролив
Ані краплини.
- Старий. Як могло те статись?
- Міріям. Ненависть вратувала від гріха.
- Старий. Кого ж ненавидиш?
- Міріям. Всіх вас, себе і сьвіт.
- Старий. За тебе теж пролита кров, та дармо,
Бо ти не прийняла сьвятого дару.
- Міріям. І не прийму! бо я не Астарот,
Щоб мала кров приймати в подарунок. (*Непримітно
підходить слуга Сінедріона і з ним римський преторіанець*).
- Слуга. Про що говорите?
- Старий (*замінаючись*). Се, бачиш...
- Міріям. Про Месню!

- Старий. Зовсім ми не про тебе розмовляли.
- Преторіянець. А хто-ж то, дівчино, отой Месня? *(Поки преторіянець і слуги слухають Міріам, старий Галїлеянин ховаєть ся між людьми).*
- Міріам. А той, що ви недавно розняли.
Ви знаєте, він царь був іудейський.
Тепер він знов по всій країні піде,
Бо він воскрес, воскрес у новій славі!
Нехай там стережуть ся царь і Цезарь,
І весь сїнедрїон, пекельна рада!
- Преторіянець *(хапає її за руки, киває на слугу).*
А дай шnurка, ми спутаємо кізку,
Щоб не брикала дуже.
- Міріам. Що? в'язати? *(Зручно нахиляєть ся, бере камінь і пускає в голову слугі).*
Хоч одного. та все-ж покарбувала! *(Її знов хапають за руки, скручують і в'язуть. Слуга одною рукою обтирає кров, а другою помагає в'язати Міріам).*
- Міріам. Хотіла-б я всю вашу кров пролити,
Віддячити за жертву!
- Преторіянець. Щож та жертва,
Коли ви кажете, що він воскрес?
- Міріам. Так щож? хиба минає все минуле?
Він пережив три вічності в три ночі,
Приняв три смерти. Чи тепер, воскресши,
Забуде він страждання, зраду, смерть?
Простити може, а забути — ні!
О, будьте прокляті!
- Слуга. Хто?
- Міріам. Всі ви! Цезарь,
Сїнедрїон і царь і весь народ! *(Тим часом на майдані гурти потайних прихильників Месїї зникли, а надбігла юрба Іудеїв, Фарисеїв та Саддукеїв, почувши гомін на майдані).*
- Слуга *(кричить до народу).* Гей, слухайте, вона нас проклинає!
Голоси з юрби. Що? Що тут? Хто ся жінка? Що їй треба?
За що її зв'язали? Зрада? Змова?
- Міріам. Я проклинаю вас проклоном крові!
- Слуга. Що сужено кленучому?
- Голоси в юрбі. Каміння! *(Люде набирають каміння і з диким ревом хидують на Міріам).*
- Міріам. Месне! коли ти пролив за мене...
Хоч краплю крові дармо... я тепер
За тебе віддаю... життя... і кров...
І душу... все даремне!... Не за щастя...
Не за небесне царство... ні... з любови! *(Падає під градом каміння).*